

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВАORGANIZATIONAL FORMS AND METHODS OF ENLIGHTENMENT ACTIVITIES
OF MUSIC TEACHER

У статті охарактеризовано організаційні форми та методи просвітницької діяльності вчителя музичного мистецтва. Установлено, що просвітницька діяльність учителя музики спрямовується на підвищенні рівня загальної культури та соціальної активності учасників освітнього процесу та широкого загалу, поширення серед них наукових знань, формування бажання і навичок здійснення самоосвіти, інтелектуальних і творчих здібностей, розширення світогляду особистості тощо. Розкрито організаційні форми та методи просвітницької діяльності вчителя музичного мистецтва. Найпоширенішими організаційними формами просвітницької роботи вчителя музики є музичний лекторій, тематичні музичні вечори, постановка дитячих музичних спектаклів, концерти, бесіди на музичні тем, концерти-лекції тощо. Основними методами просвітницької діяльності вчителя музичного мистецтва є: перцептивні методи (передача і сприйняття навчальної інформації за допомогою почуттів); методи за джерелом навчальної інформації: словесні методи (лекція, бесіда, розповідь, пояснення, дискусія, робота з книгою тощо); наочні методи (ілюстрація, демонстрація, спостереження); практичні методи (різноманітні музичні вправи, практичні завдання); методи за характером пізнавальної діяльності (пояснювально-ілюстративний метод, репродуктивний метод, проблемний виклад знань, частково-пошуковий метод, дослідницький метод); логічні методи (індуктивні, дедуктивні, аналогії). Розкрито виключне значення підбору репертуару залежно від віку, інтересів та особливостей учасників освітнього процесу (учні, батьки, педагоги, органи місцевого самоврядування тощо), важливість ретельної підготовки вчителя музичного мистецтва до проведення просвітницьких заходів, необхідність організації активної взаємодії та співпраці між учасниками освітнього процесу для досягнення мети просвітницької діяльності.

Ключові слова: просвітницька діяльність, вчитель музичного мистецтва, організаційні форми, методи, учасники освітнього процесу.

The article depicts the organizational forms and methods of enlightenment activities of music teacher. It has been identified that music teacher's enlightenment activity is aimed at increasing the level of general culture and social activity of the participants of educational process and the general public, disseminating of scientific knowledge among them, forming the desire and skills of self-education, intellectual and creative abilities, expansion of person's worldview etc. The organizational forms and methods of music teacher's enlightenment activities have been revealed. The most common organizational forms of music teacher's enlightenment work are: music lectures, thematic musical parties, children's musical performances, concerts, discussions on musical topics, concert-lectures, etc. The main methods of music teacher's enlightenment activities are: perceptual methods (presenting and perception of educational information through feelings); methods according to the source of educational information, namely: verbal methods (lecture, conversation, talks, explanation, discussion, work with a book, etc.); visual methods (illustration, demonstration, observation); practical methods (various musical exercises, practical tasks); methods according to the nature of cognitive activity (explanatory and illustrative method, reproductive method, problem presentation of knowledge, partial search method, research method); logical methods (inductive and deductive methods, analogies). The author has revealed the exceptional importance of the selection of the repertoire taking into account the age, interests and specific features of the participants of educational process (learners, parents, teachers, local self-government bodies, etc.), the importance of music teacher's careful preparation for conducting enlightenment events, the need to organize active interaction and cooperation between the participants of educational process in order to achieve the goal of enlightenment activities.

Key words: enlightenment activity, music teacher, organizational forms, methods, participants of education process.

УДК 37.011.3-051:[37.016:78]
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/58.1.3>

Женьлун Хун,
аспірант кафедри освітології та інноваційної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Одним із завдань сучасної системи освіти є налагодження партнерської взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу: учителями, учнями, їхніми батьками, органами місцевого самоврядування тощо. Ця взаємодія спрямовується на розширення світогляду всіх учасників освітнього процесу, їхню активну участь у спільній освітній діяльності та житті соціуму, підвищення рівня громадянської свідомості

і культури, формування навичок ефективної співпраці та творчої взаємодії тощо.

Водночас слід зазначити, що вчителі музичного мистецтва мають чудові можливості для здійснення просвітницької діяльності серед учасників освітнього процесу з метою розширення їх світогляду, формування готовності до здійснення самоосвіти, соціальної активності, громадянських і моральних якостей, загальної культури особистості. Музичне мистецтво має переважну спрямованість на виховання моральної та естетичної

культури людини, але елементи мистецтва можна залучати до різних етапів освітнього процесу, що сприятиме поживленню і полегшенню процесу пізнання, активізації внутрішніх сил дитини, запобігатиме їй втомі та інтелектуальному перенавантаженню, оскільки завжди легше вивчати навчальний матеріал за допомогою творчих, емоційно насичених завдань.

З огляду на це цікавим і актуальним є вивчення організаційних форм і методів здійснення просвітницької діяльності вчителем музичного мистецтва, що дозволяє виокремити ефективні засоби розвитку пізнавальної активності учасників освітнього процесу, розширення їхнього світогляду, формування мотивації вчитися далі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Слід відзначити, що сучасними науковцями досліджуються окремі аспекти проблеми організації просвітницької діяльності вчителів. Так, історія розвитку ідей просвітництва і просвітницької діяльності висвітлено в дослідженнях Т. Бондар [1], О. Іваненко [3], Т. Коломієць [5], Т. Куцовой [8], Т. Лутаєвої [9], О. Мокроменко [10], І. Надєждіної [11], О. Олізько [12], Н. С. Barnard [15], D. Wardle [16]. Організація просвітницької діяльності в системі позашкільної освіти в Україні розкрито у працях О. Караманова [4]. Проблема здійснення просвітницької роботи соціальним педагогом досліджено Р. Розвадовською [14]. Окремі аспекти організації музично-просвітницької діяльності розкрито в роботах Ду Лянь (музично-просвітницька діяльність студентів у позанавчальній роботі) [2], О. Кузнецової (теоретичні і практичні засади методичної підготовки учителів музики до просвітницької роботи зі школярами) [6; 7], О. Палаженко, Г. Фіськова (зміст музично-просвітницької діяльності студентів) [13].

Утім, питання організаційних форм та методів просвітницької діяльності вчителя музичного мистецтва не стало предметом досліджень учених, що і зумовило цей науковий пошук.

Мета статті – розкрити організаційні форми та методи здійснення просвітницької діяльності вчителем музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Просвітницька діяльність є частиною неформальної освіти і включає проведення різноманітних інформаційно-освітніх заходів, спрямованих на поширення наукових знань серед учасників освітнього процесу та широкого загалу, формування бажання і навичок самоосвіти, культури особистості, її світогляду, інтелектуальних і творчих здібностей тощо. Основна мета просвітницької діяльності полягає в підвищенні рівня загальної культури та соціальної активності населення.

Учителі-предметники здійснюють просвітницьку діяльність з урахуванням специфіки своїх навчальних дисциплін. Так, учитель музики

спрямовується переважно на формування естетичної культури особистості, її смаків, творчих здібностей, уміння розбиратися в різних видах мистецтва тощо. Одним з найважливіших завдань в роботі вчителя музики є залучення учасників освітнього процесу до серйозної музики. Це здійснюється завдяки різним естетично спрямованим організаційним формам і методам просвітницької діяльності.

Так, найпоширенішими організаційними формами просвітницької роботи вчителя музики є музичний лекторій, тематичні музичні вечори, постановка дитячих музичних спектаклів, концерти, бесіди на музичні тем, концерти-лекції тощо.

Вибір учасників просвітницьких заходів учителя музики, вивчення їхніх інтересів, потреб і виконавських можливостей є запорукою успіху всієї концертної роботи, загалом. Вікова відповідність виконавців і слухачів дозволяє створити атмосферу живої зацікавленості, щирого спілкування, емоційного сприйняття музичних творів учасниками. Підбір репертуару також є важливим етапом у процесі підготовки до концерту як форми просвітницької роботи. Неодмінною умовою є вибір музичних творів, які цікаві і посилені для виконавців (це формує їхнє самовираження, задовольняє потребу у творчій самореалізації) і для сприйняття слухачами.

Учитель музики як організатор концертів повинен виявити найяскравіші здібності кожного учасника освітнього процесу і сприяти їх реалізації на практиці. Чіткий розподіл обов'язків поміж учасниками концерту (виконання музичних творів, написання сценарію, проведення концерту, підготовка та поширення афіш, програми концерту і запрошень) є запорукою його успішного проведення. Концерт може проводитися для учнів і батьків одного класу або відділення або для всього закладу освіти. Окрім того, концерт може бути тематичним або звітним, а також розрахованим на учасників різного віку (діти, дорослі або певна категорія учасників освітнього процесу). Різноманітність організаційних форм дозволяє всім учасникам взяти участь у концертній роботі та простимулювати подальше зростання їхньої виконавської майстерності.

Для успішного здійснення просвітницької діяльності вчителем музики в закладі освіти можуть організовуватися різні колективи (ансамблі, оркестр, хор) або відбиратися солісти з числа учнів, педагогів та інших учасників освітнього процесу. Репертуар виконавців зазвичай підбирається з урахуванням планування просвітницької діяльності вчителем музики на навчальний рік. Окрім того, репертуар має бути образним, високохудожнім, відповідати меті і завданням просвітницького заходу.

Слід відзначити, що організація просвітницької роботи вимагає уважної, вдумливої, ретельної і відповідальної підготовчої методичної роботи вчителя музики. Так, розуміння стилю, розвиток естетичної культури особистості, її емоцій і почуттів досягаються тоді, коли виконанню репертуару передують лекція по суміжних видах мистецтв і підготовка методичної розробки за темою, де висвітлені основні виконавські вимоги до обраних музичних творів, прослуховування музичного матеріалу задля аналізу виконавських інтерпретацій.

При цьому, лише в комплексі всіх складових підготовчої методичної роботи до просвітницької діяльності можливо досягти бажаної якості її проведення. Окрім того, учитель музики повинен мати розуміння мети просвіти та виявляти щирю любов до музики, учнів, своєї праці. У процесі творчого спілкування учнів, педагогів, батьків, широкої громадськості створюються сприятливі умови для духовно-етичного впливу музики на особистість, формування її моральної культури і світогляду.

Також учитель музики може організовувати концерти-лекції для учасників освітнього процесу. Їх тематика залежить від віку та особливостей учасників, їхньої підготовленості до сприйняття музичного матеріалу, пізнавальних інтересів, загального рівня культури [2; 6; 7; 13].

Серед методів просвітницької діяльності вчителя музичного мистецтва найчастіше використовуються такі [2; 6; 7]:

– перцептивні методи (передача і сприйняття навчальної інформації за допомогою почуттів);

– за джерелом навчальної інформації: словесні методи (лекція, бесіда, розповідь, пояснення, дискусія, робота з книгою тощо); наочні методи (ілюстрація, демонстрація, спостереження), завдяки яким в учасників освітнього процесу формуються вербальні й образні асоціації та ознаки об'єкту вивчення; практичні методи (різноманітні музичні вправи, практичні завдання). Так, слід підкреслити, що зараз в умовах дистанційного навчання у просвітницькій діяльності розширюються можливості використання презентацій, відео, прослуховування і перегляду концертів. Утім, словесні методи так само залишаються важливими для організації ефективної взаємодії між учасниками просвітницьких заходів, оскільки, наприклад, бесіди про музику дозволяють по-іншому зрозуміти і відчувати її, тим самим посилюючи її просвітницьке значення. Бесіди під час просвітницьких заходів допомагають розібрати й проаналізувати музичні твори, пояснити їх дітям, захопити їх музикою, створити необхідну позитивну атмосферу обміну думками, живої розмови й налаштувати на сприйняття музичного твору певного змісту;

– за характером пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративний метод, репродуктивний

метод, проблемний виклад знань, частково-пошуковий метод, дослідницький метод;

– логічні (індуктивні, дедуктивні, аналогії).

Висновки і подальші перспективи. Отже, просвітницька діяльність учителя музики спрямовується на підвищенні рівня загальної культури та соціальної активності учасників освітнього процесу та широкого загалу, поширення серед них наукових знань, формування бажання і навичок здійснення самоосвіти, інтелектуальних і творчих здібностей, розширення світогляду тощо. Це здійснюється завдяки різноманітним організаційним формам (музичний лекторій, тематичні музичні вечори, постановка дитячих музичних спектаклів, концерти, бесіди на музичні теми, концерти-лекції тощо) і методам просвітницької діяльності (перцептивні, словесні, наочні, практичні методи, пояснювально-ілюстративний метод, репродуктивний метод, проблемний виклад знань, частково-пошуковий метод, дослідницький метод, аналогії, індуктивні, дедуктивні методи).

Дана стаття не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Перспективними вважаємо вивчення шляхів (форм, методів, засобів) реалізації просвітницької діяльності вчителя музичного мистецтва в різних країнах світу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондар Т. Громадсько-просвітницька діяльність товариства «Знання» в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) : дис. ... докт. філософії з галузі 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки. Харків : ХНПУ Г. С. Сковороди, 2021. 303 с
2. Ду Лянь. Музично-просвітницька діяльність студентів у позанавчальній роботі як умова їх самореалізації : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 – теорія і методика виховання. Київ : Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова МОН України, 2018. 228 с.
3. Іваненко О. Просвітницька діяльність поляків у Київській губернії на початку ХХ ст. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2016. № 25. С. 166-185. URL ; file:///C:/Users/user/Downloads/10.pdf.pdf (дата звернення: 28.10.2022).
4. Караманов О. Організація педагогічно-просвітницької діяльності музеїв у взаємодії із закладами позашкільної освіти в Україні. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань : УДПУ, 2018. № 2. С. 99-107. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2018.149225>
5. Коломієць Т. Харківське товариство поширення у народі грамотності (1869-1920 рр.). Харків : Консум, 1998. 192 с.
6. Кузнецова О. Просвітницька діяльність вчителя музичного мистецтва. XVI конференції ЕРТА – асоціації педагогів – піаністів України. URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9716/Kuznetsova.pdf;jsessionid=0DADE369E2D244B75E>

4EE8CB08C44BFB?sequence=1 (дата звернення: 25.04.2023).

7. Кузнецова О. Теорія та практика методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02. Суми, 2020. 44 с.

8. Куцова Т. Педагогічна спадщина та громадсько-просвітницька діяльність Адріана Митрофановича Топорова (1915–1984 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Миколаїв Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, 2021. 20 с.

9. Лутаєва Т. Громадсько-просвітницька діяльність науковців-медиків та природодослідників Харківського університету (1863-1883 рр.). *Наукові записки кафедри педагогіки* : зб. наук. праць. Харків : ХНПУ імені В. Н. Кразіна, 2018. Вип. 43. С. 199-217. URL : <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/11961/11328> (дата звернення: 28.10.2022).

10. Мокроменко О. Роль просвітницької діяльності благодійних та народоосвітніх громад у справі заснування єдиної масової мережі закладів елементарної освіти у Великій Британії XIX століття. *Новий Колегіум*. 2018. № 2. С. 74-77. URL : https://nure.ua/wp-content/uploads/2018/Scientific_editions/povkol_2018_2_16.pdf (дата звернення: 28.10.2022).

11. Надеждіна І. Просвітницька діяльність інтелігенції Півдня України другої половини XIX – початку XX століття. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2018. № 1(68). С. 25-29.

12. Олізко О. Громадсько-просвітницька діяльність Єлисаветградського товариства поширення грамотності та ремесел (1873-1914) : дис. ... докт. філософії зі спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки. Кропивницький : Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2021. 243 с.

13. Палаженко О., Фіськов Г. Зміст музично-просвітницької діяльності студентів-магістрантів у мистецьких закладах вищої освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти* : зб. наук. праць. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 27. С. 57-61. URL : http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/27687/Palazhenko_Fiskov.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 19.02.2023).

14. Розвадовська Р. Просвітницька робота соціального педагога як важлива фахова складова. *Наукові записки Українського католицького університету* : зб. наук. праць. Львів : УКУ, 2017. Ч. 9: Педагогіка. Психологія. Вип. 2. С. 161-168. URL : https://er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/1/1933/Rozvadovska_Prosvitnytska%20robota.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 28.10.2022).

15. Barnard H. C. A History of English Education from 1760. London : University of London Press, 1961. 364 p.

16. Wardle D. English popular education 1780-1970. Cambridge : CUP, 1976. 182 p.